Instytut Zachodni
Institute for Western Affairs

Z ARCHIWUM
INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Nr 50
20.11.2026

Bauernschule Schwanen – nazistowska Szkoła Rolna w Swadzimiu

Bogumił Rudawski

7 lutego 1940 r. w Szkole Rolnej (*Bauernschule*) w Swadzimiu pod Poznaniem rozpoczęto kurs rolniczy dla młodych Niemców. Było to pierwsze szkolenie – o charakterze zawodowym i ideologicznym – tego rodzaju w Kraju Warty, będące elementem programu nazistowskiej germanizacji oraz indoktrynacji. W zbiorach archiwalnych IZ znajdują się fotografie dokumentujące to wydarzenie, z pozoru niewiele znaczące, ale w swej istocie dobitnie ukazujące ideologiczne pryncypia niemieckiej polityki okupacyjnej.

Kurs, o którym mowa, odbył się w niemieckiej Szkole Rolnej w Swadzimiu, która zainaugurowała wtedy swoją działalność. Szkołę umieszczono w pałacu, pozostającym od początku XX w. do wybuchu wojny w posiadaniu rodziny Plucińskich. Leon Pluciński (1875-1935) był wieloletnim posłem na Sejm RP, a w latach 1925-1927 wicemarszałkiem Sejmu, przez trzy lata był też Komisarzem Generalnym RP w Wolnym Mieście Gdańsku. Niemcy zajęli majątek Plucińskich na początku wojny. Najpóźniej na początku 1940 r. został on przekazany Stanowi Żywicieli Rzeszy (*Reichsnährstand*), czyli potężnej i wpływowej organizacji, która kontrolowała produkcję rolną i wszystkich rolników oraz wyznaczała kierunki polityki rolnej III Rzeszy. Formalnie była ona pod kontrolą Ministerstwa Wyżywienia i Rolnictwa Rzeszy, faktycznie cieszyła się zupełną autonomią. Stan Żywicieli Rzeszy należał wręcz do emblematycznych instytucji państwa hitlerowskiego – podporządkowany strukturom państwowym i zorganizowany na wzór instytucji administracyjnych był jednocześnie skrajnie zideologizowanym organem partyjnym. Hasło Stanu Żywicieli Rzeszy – „Krew i ziemia" (*Blut und Boden*) stanowiło jeden z filarów

Redakcja:
Bogumił Rudawski

Korekta:
Hanna Różanek

Instytut Zachodni
im. Z. Wojciechowskiego
ul. Mostowa 27A
61-854 Poznań

tel. (+48) 61 85 27 691
izpozpl@iz.poznan.pl
www.iz.poznan.pl

ideologii nazistowskiej, głoszącej, że na niemieckiej ziemi może płynąć tylko niemiecka (aryjska) krew, a wszystkie inne (krew, rasa) muszą zostać z niej wyeliminowane. Twórcą organizacji i jej kierownikiem jako przywódca chłopów Rzeszy (*Reichsbauernführer*) do 1944 r. był Richard Walther Darré, skrajnie prawicowy polityk i rasista, z wykształcenia agronom. Darré uchodził za jedną z najważniejszych postaci dla reżimu hitlerowskiego, ponieważ jego poglądy miały przemożny wpływ na ukształtowanie się rasistowsko-nacjonalistycznych podstaw ideologii nazistowskiej. Promowaną przez niego teorię „krwi i ziemi" realizował w pełni od wybuchu wojny Heinrich Himmler, przez długi czas pozostający pod wpływem poglądów Darrégo.

Stan Żywicieli Rzeszy był jedyną dozwoloną w III Rzeszy instytucją, która zastąpiła wszystkie wcześniej istniejące i zlikwidowane w 1933 r. organizacje, związki i stowarzyszenia o charakterze rolniczym. Przywódcy chłopów Rzeszy podporządkowano na zasadzie hierarchicznej zależności przywódców krajowych. W Kraju Warty Stan Żywicieli Rzeszy wprowadzony został formalnie 1 stycznia 1940 r. 23 stycznia tego roku powstała Krajowa Organizacja Chłopów (*Landesbauernschaft*) z siedzibą w Poznaniu, obejmująca swoim zasięgiem cały Kraj Warty. Na jej czele, jako przywódca chłopów na Kraj Warty, stanął SS-Standartenführer Karl Reinhardt. Z czasem powstała cała sieć powiatowych komórek organizacji chłopskiej.

Fot. 1. Apel i otwarcie szkoły. IZ Dok. IV-172.

Na terenach okupowanych Stan Żywicieli Rzeszy angażował się przede wszystkim w akcję kolonizacyjną, tzn. wysiedlenie i wywłaszczanie polskich rolników i przekazywanie ich gospodarstw niemieckim osadnikom, czyli,

operując kategoriami nazistowskimi, ustanawianie niemieckiej rasy na nowej niemieckiej ziemi. W tym procesie germanizacji udział miały również inne okupacyjne instytucje, jak np. Wschodnioniemieckie Towarzystwo Gospodarowania Ziemią (*Ostland*) oraz placówki Komisarza Rzeszy ds. Umacniania Niemczyzny, czyli Himmlera. Zakres kompetencji tych instytucji był nieprecyzyjny, a ich rywalizacja i wynikające z niej konflikty, a także ich wpływ na realizację polityki okupacyjnej pozostają nadal ważnym postulatem badawczym.

Fot. 2. Przed lub po apelu. IZ Dok. IV-172.

Fot. 3. W drodze na apel lub z apelu. IZ Dok. IV-172.

Fot. 4. W trakcie apelu. IZ Dok. IV-172.

Fot. 5. W trakcie apelu. IZ Dok. IV-172.

Do zadań Krajowej Organizacji Chłopów należało prowadzenie szkół rolnych dla niemieckich rolników – germańskich pionierów na terenach okupowanych. W badaniach naukowych jest to zagadnienie słabo rozpoznane, dlatego tym bardziej należy zwrócić uwagę na niewielki ilościowo zbiór fotografii związanych z rozpoczęciem działalności Szkoły Rolnej w Swadzimiu. Zbiór ten, obejmujący 22 fotografie (częściowo powtarzające się), jest prawdopodobnie

jedną z niewielu kolekcji zdjęć tego rodzaju. Są to bez wyjątku zdjęcia propagandowe, dlatego sama wartość poznawcza tego materiału jest problematyczna. Udało się jednak skojarzyć te fotografie z krótką notką prasową w jednym z numerów nazistowskiego dziennika „Ostdeutscher Beobachter". Dzięki temu można ustalić kilka podstawowych faktów, dotyczących przedstawionego wydarzenia. I tak, wiadomo, że zdjęcia ukazują rozpoczęcie pierwszego (być może w całym Kraju Warty) kursu rolnego dla – przynajmniej w teorii – niemieckich rolników. Kurs odbywał się w Szkole Rolnej, której założycielem była Krajowa Organizacja Chłopów. W lutym 1940 r. w murach szkoły rozpoczęło go 60 młodych mężczyzn. Trudniej powiedzieć coś pewniejszego o tej grupie. Teoretycznie byli to młodzi rolnicy i agronomowie lub młodzi Niemcy przewidziani do tej roli. Niektórzy z nich, konsekwentnie nazywani w artykule prasowym „młodymi rolnikami", przybyli tu z Niemiec, aby przejąć gospodarstwa rolne. Dalej, znajdowali się wśród nich też Niemcy miejscowi oraz Niemcy bałtyccy. Ci z kolei w założeniu mieli stać się powiernikami skonfiskowanych majątków rolnych. Uwiecznieni na zdjęciach mężczyźni są umundurowani – najpewniej w mundury Hitlerjugend. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że na inauguracji szkolenia i działalności szkoły obecny był przywódca tej organizacji na Kraj Warty Werner Kuhnt. Jest to jedyna wzmianka o Hitlerjugend w całym tekście. Samego otwarcia dokonał wspomniany już K. Reinhardt, przywódca chłopów na Kraj Warty. W artykule zaznaczono, że Kuhnt i Reinhardt należą do „patronów powstającej szkoły", ale za tym propagandowym określeniem nie idą żadne konkretne informacje. W uroczystości otwarcia udział brały również kobiety. Były to przedstawicieli lokalnych nazistowskich organizacji kobiecych. Jako kierownik szkoły wymieniony został niejaki Sagell, SS-Untersturmführer.

Fot. 6. Zdjęcie grupowe uczestników kursu. IZ Dok. IV-172.

Fot. 7. W budynku szkoły. Przemawia prawdopodobnie SS-Untersturmführer Sagell. IZ Dok. IV-172.

Informacje o samym szkoleniu są ogólne i podane w propagandowym stylu. Było to szkolenie „praktyczne i umysłowe", po którym uczestnicy kursu mieli „w poszczególnych powiatach Kraju Warty zaznajamiać miejscową ludność chłopską z ideologią Stanu Żywicieli Rzeszy". Ideologiczny wymiar kształcenia jest wyraźnie wyeksponowany. Raczej jest pewne, że kurs ten nie dotyczył praktycznej wiedzy i umiejętności przydatnych w gospodarce rolnej, ale był szkoleniem ideologicznym. Wątpliwe jest też, aby uczestniczyli w nim, tak jak to przedstawiono w artykule w „Ostdeutscher Beobachter" młodzi rolnicy. Byli to raczej funkcjonariusze, którzy mieli zostać rolnikami na „niemieckim Wschodzie".

Szkolenie trwało około tygodnia. Intencją założycieli szkoły było kontynuowanie tego rodzaju szkoleń w kolejnych miesiącach. Czy odbyły się one i jakie były dalsze losy nazistowskiej Szkoły Rolnej w Swadzimiu pozostaje kwestią otwartą.

Dr Bogumił Rudawski – pracownik Instytutu Zachodniego, historyk, zajmuje się dziejami okupacji niemieckiej w Polsce i II wojną światową.